

Folkekræftens begyndelse – fra løfter om fred til rædselsregime

Få timer efter de Røde Khmerers magtovertagelse i Cambodja gik et grufuldt samfundseksperiment i gang. Visionen var en klasseløs bondestat, selvforsynende og upåvirket af udlandet. Religion blev forbudt, penge afskaffet, hospitaler og skoler nedlagt, familier blev opsplittet, og børn og unge blev hvervet som bødler i regimets terrormaskine.

Et folk hylder sine bødler

Da De Røde Khmerer marcherede ind i Phnom Penh den 17. april 1975 blev de mødt med jubel og glæde af en befolkning, der havde fået nok af borgerkrig, og som havde store forventninger til en fredelig fremtid. I fem år havde interne magtstridigheder været skyld i omfattende politisk uro og borgerkrig. Der

var stigende utilfredshed med den siddende amerikansk-

En Rød Khmer-soldat bevogter en af deres kontrollerede zoner

venlige regering, som ikke havde formået at forhindre, at USA's krig i nabolandet Vietnam bredte sig ind over grænsen til Cambodja. I forsøget på at afskære nordvietnamesernes forsyningslinjer tæppebombede USA over en periode på fire år de cambodjanske landområder, der grænsede op mod Vietnam. Bombningerne skabte stor vrede og frustration blandt de cambodjanske bønder, og mange valgte derfor at støtte De Røde Khmerer i håbet om, at disse kunne skabe intern politisk stabilitet og sætte en stopper for den amerikanske krigsførelse.

— 1 —

Da De Røde Khmerer efter heftige kampe mod regeringens tropper marcherede ind i Phnom Penh som de nye magthavere, anede cambodjanerne ikke, at de denne skæbnesvangre dag var i færd med at hylde deres kommende bødler. De havde forventet fred, men ingen kunne have forestillet sig det samfund, som lederen Pol Pot og hans nærmeste gik i gang med at skabe blot få timer efter magtovertagelsen: Et tre et halvt år langt kommunistisk samfundseksperiment, som skulle blive det mørkeste kapitel i Cambodjas historie.

Det 20. århundredes mest effektive folkedrab

De Røde Khmerers bonderevolution i Kampuchea i 1975-1979 bliver regnet for et af det 20. århundredes mørkeste kapitler. Med omkring 1,7 millioner menneskeliv – omkring en fjerdedel af den cambodjanske befolkning – på samvittigheden er det ikke alene et af de største folkedrab i omfang, men samtidig overgår Pol Pot-regimets overgreb både Hitler og Stalins masse mord, set i forhold til hvor stor en procentdel af befolkningen, der blev udryddet.

Et kommunistisk samfundseksperiment iværksættes

Hvad, cambodjanerne ikke vidste, var, at Pol Pot og hans Røde Khmerer havde meget detaljerede planer for, hvordan de ville bruge deres nyvundne magt. Inspireret af Kinas daværende leder Mao Zedongs bonderevolution "Det Store Spring Fremad" ville De Røde Khmerer og Pol Pot på lignende vis omlægge Cambodja til et kommunistisk klasseløst bonde-idealsamfund, hvor alle var lige, arbejdede for en fælles ideologi og kunne fungere uafhængigt af omverdenen. Inspirationen kom til dels fra den tyske filosof og sociolog Karl Marx' tanker om arbejderklassen som den eneste revolutionære klasse, der kan forandre verden og være grundstenen for en ny samfundsorden. Dels fra Mao Zedongs teorier om nødvendigheden af en kontinuerlig, voldelig revolution, tvangsomstrukturering af samfundet og idolisering af bønderne. De Røde Khmerer havde også en forestilling om, at Demokratisk Kampuchea skulle blive et forbillede for andre kommunistiske stater og deres ledere – og det kunne ikke gå hurtigt nok.

Blot få timer efter deres indmarch i hovedstaden Phnom Penh forseglede De Røde Khmerer landet fra omverdenen. Udlændinge

blev smidt ud, og bybefolkningen blev drevet ud af deres hjem. Familierne blev opsplittet, hospitalerne tømt for syge og døende: alle skulle de ud på lange vandringer ud til de landbrugskollektiver, hvor de skulle dyrke ris, ligesom man havde gjort det i Cambodjas storhedstid i 1100-1200-tallets Angkor-rige. De, som ikke døde under vandringerne, skulle under hårde vilkår og tvang bidrage til at øge risproduktionen, således at eksportoverskuddet kunne finansiere fabrikker til produktion af hverdagsprodukter såsom sko, tøj, sæbe og knive. På den måde skulle Cambodja på blot fire år være selvforsynende og uafhængig af udlandet.

Vold, tortur og samfundsfjender

Noget var dog galt med de rosenrøde idealer om Cambodja som ultra-kommunistisk foregangsland. For det første var den såkaldte Fireårsplan, som Pol Pot fremlagde for landbrugsproduktionen, totalt urealistisk og dømt til at slå fejl. Mange hundrede tusinder døde af sult og overarbejde i forsøget på at nå umulige mål. For det andet - og langt værre - blev den nye samfundsstruktur baseret på nøgterne antagelser om, at det var nødvendigt med både vold, terror og tortur. Enhver, der blev betragtet som modstander af de nye idealer eller ikke passede ind i forestillingen om det 'rene' bondesamfund, blev systematisk forfulgt, tortureret og henrettet.

De såkaldte 'samfundsfjender' eller 'forrædere' var således både eksisterende nationale eller religiøse grupper såsom vietnamesere, vesterlændinge, kristne, muslimer og buddhister. Men også folk med uddannelse fra det, som de Røde Khmerer valgte at kalde den 'undertrykkende elite' såsom skolelærere, læger, advokater, bybefolkningen, ja blot dem som bar briller, blev ofre for forfølgelse. Senere, efterhånden som det utopiske projekt slog fejl, og Demokratisk Kampuchea begyndte at falde sammen, var det ikke unormalt med omfattende udrensninger indadtil i organisationen. Pol Pot tålte ingen modsigelser eller kritik af sine politiske idealer, og selv blandt hans allernærmeste, hans rådgivere og ministre, kunne ingen vide sig sikre.

Pol Pot – den gådefulde morder

I årene 1975-1979 mistede ca. 1,7 millioner cambodjanere livet under en radikal kommunistisk revolution ledet af en mand ved navn Pol Pot. Under et interview fra 1997 udtalte Pol Pot, at hans samvittighed var ren, og helt frem til sin død i april 1998 forsvarede han sin ideologi og forbrydelserne begået i revolutionens navn.

En helt almindelig dreng

I 1928 blev en dreng ved navn Saloth Sar født som det ottende af ni børn i en velhavende bondefamilie fra en lille landsby nord for den cambodjanske hovedstad Phnom Penh. Kun få detaljer om Saloth Sars liv er offentligt kendte. Dog ved man, at han som voksen skiftede navn til Pol Pot, og at han kom til at stå i spidsen for et af verdenshistoriens mest brutale regimer, kendt som De Røde Khmerers styre.

De Røde Khmerers leder Pol Pot

Alle, der kendte Pol Pot som barn og ung, er enige om, at han ikke var nogen speciel eller bemærkelsesværdig person. Tværtimod siger de fleste, at han var helt almindelig dreng, der ikke var særlig dygtig i skolen og heller ikke som ung mand viste tegn på politiske ambitioner. Det lå altså ikke i kortene, at denne dreng senere skulle gå over i historien som en af de allerværste ideologisk motiverede forbrydere.

En morderisk ideologi fødes - i Paris

Selvom Pol Pot senere nedtonede det, havde hans familie forbindelser til det cambodjanske kongehus og til den cambodjanske elite. Dette tilhørsforhold betød, at Pol Pot fik adgang til de bedste franske skoler, og at han i 1949 blev sendt til Paris for at gennemføre videre studier. Her, i det franske studentermiljø, fandt han sin første store politiske inspiration. Dette skyldtes ikke mindst det stærke franske kommunistparti, som fremturedede med hård kritik af Frankrigs

undertrykkelse af befolkningerne i deres kolonier, bl.a. Cambodja. Som aktivt medlem i det kommunistiske studentermiljø var det kun naturligt, at den unge Pol Pot også meldte sig ind i det franske kommunistparti i 1952. På grund af sin ringe studiemæssige indsats og manglende eksamener var han nødt til at stoppe studierne og vende hjem samme år. I rygsækken havde han ingen beståede eksaminer – til gengæld havde han den ideologiske kim til grusomt samfundseksperiment.

Pol Pots paranoia

Pol Pot vendte hjem med en politisk overbevisning, der gjorde ham stærkt kritisk overfor den franske kolonimagt i Sydøstasien. Denne holdning udviklede han i løbet af 1950'erne og 1960'erne til en nationalistisk ideologi, ifølge hvilken Cambodja skulle være en selvstændig bondestat, som ingen udefrakommende skulle 'forurene'. Pol Pots skepsis overfor al fremmed indflydelse rettede sig først og fremmest mod den franske kolonimagt, men også USA og nabolandet Vietnam blev udråbt som fjender, der i Pol Pots øjne kun ventede på en anledning til at overtage Cambodja. Opfattelsen af, at Cambodja var omgivet af modstandere, der ville destruere landet, var grundlæggende for Pol Pot og for hans regime. Denne frygt udviklede sig siden til en regulær paranoia, som siden hen også slog igennem internt i regimets ledelse, hvor Pol Pot skånselsløst udrensedede personer, som han mente var stikkere, hemmelige agenter eller landsforrædere. Et af de karakteristiske træk ved Pol Pots personlighed var altså en ekstrem mistillid til omgivelserne. Så sent som i 1997, da De Røde Khmerer reelt var opløst, beordrede Pol Pot den tidligere forsvarsminister under De Røde Khmerer, Son Sen, og hele hans familie myrdet, fordi Pol Pot mente, at de udgjorde en trussel mod ham selv.

En dygtig politiker

Selvom Pol Pot ikke altid havde interesseret sig for politiske anliggender, forstod han dog dygtigt at udnytte Cambodjas situation til at bane vejen for sin egen magtovertagelse. I løbet af 1960'erne og 1970'erne blev Cambodja ufrivilligt inddraget i USA's krig mod kommunisterne i Vietnam og blev derfor udsat for heftige amerikanske bombardementer af landområderne på grænsen mellem Vietnam og Cambodja. Da Pol Pot og hans oprørsbevægelse i 1975 væltede den cambodjanske regering, der havde samarbejdet med USA og mere eller mindre tilladt de amerikanske

bombardementer, troede de fleste cambodjanere, at denne magtovertagelse ville betyde fred i landet. Derfor blev De Røde Khmerer i første omgang modtaget som befriere, fordi Pol Pot på overbevisende vis formåede at udnytte en desperat situation til sin egen fordel.

Historiens instrument

Den positive modtagelse fra det cambodjanske folk fik Pol Pot til at opfatte sig selv som en forkæmper for folkets interesser og som en national helt, uden hvem Cambodja ville være blevet opslugt af fremmede magter. I det interview, Pol Pot gav i 1997, fremgår det, at han ikke så sin magtovertagelse som et personligt projekt, men som modsvar til historiske omstændigheder. Snarere end at opfatte sig selv som en politiker med en radikal og diktatorisk dagsorden, så Pol Pot sig selv som et redskab til brug for den cambodjanske historie. På samme måde forventede Pol Pot, at hele den cambodjanske befolkning stillede sig til rådighed for hans ideologi, og han opfattede enhver afvigelse fra ledelsens kurs som direkte landsforræderi.

Personkult

På trods af det indtryk Pol Pot gjorde som en beskeden og tilbageholdende mand, overvejede han at indstifte en såkaldt personkult for sig selv. Inspireret af den kinesiske leder Mao Tse Tsung og den koreanske leder Kim Il Sung, legede Pol Pot med tanken om at få folk til at dyrke ham som en slags guddom. Mod regimets slutning ansatte Pol Pot desuden kunstmalere og skulptører til at skabe portrætter og statuer af ham.

Hemmelighedskræmmeri og terror

Udover den sikre viden om, at det var livsfarligt at trodse Pol Pot som De Røde Khmerers ubestridte leder, var han og landets øvrige øverste ledelse omgærdet af mystik. Mens De Røde Khmerer var ved magten, vidste kun få cambodjanere, hvem der egentlig stod bag den katastrofe, som landet var kastet ud i. Mystikken og hemmelighedskræmmeriet skal formentlig forstås som et resultat både af Pol Pots anonyme og tilbageholdende personlighed og som et udslag af hans mistillid til sine omgivelser. For at beskytte sig selv og regimet blev det opfattet som nødvendigt at være på vagt overfor alt og alle. Pol Pots evige angst overfor forrædere modsvarede i befolkningen som en evig angst overfor regimet. På grund af Pol Pots

paranoia levede cambodjanerne i konstant fare for at blive anholdt og henrettet som 'forræder'.

Ingen fortrydelse

Fordi Pol Pot opfattede sit regime som et nødvendigt nationalt forsvar mod undergang, så Pol Pot tilsyneladende ikke sig selv som gerningsmand. I et interview fra 1997 medgiver Pol Pot journalisten, at regimet kostede menneskeliv, men han siger samtidig, at dette var de uundgåelige omkostninger forbundet med at skaffe landsforrædere af vejen. 'Ligner jeg en brutal mand?', spurgte Pol Pot retorisk journalisten. Muligvis ikke, men overvældende beviser illustrerer, at De Røde Khmerers leder var hovedansvarlig for et regime med 1,7 millioner liv på samvittigheden. Ingen nåede at retsforfølge Pol Pot, inden han døde i april 1998 - ustraffet og tilsyneladende uden at fortryde sine gerninger.

[Læs uddrag af interview med Pol Pot fra 1997](#)

Makaber matematik

Før sin død fastsatte Pol Pot dødstallet under sit regime til ca. 30.000. De fleste forskere slog dog i årene efter folkedrabet fast, at dødstallet lå nærmere omkring 1.7 millioner mennesker. Ifølge Pol Pot var de kranier, man har fundet i massegrave, og som forskere lægger til grund for deres beregninger, for små til at have tilhørt cambodjanere. Senere studier af massegravene har dog givet forsigtige bud på, at dødstallet kunne ligge på helt op omkring 3 millioner mennesker.

[LÆS MERE \(LITTERATURLISTE, HENVISNINGER MM.\)](#)

Litteratur

Marcher, Anette og Peter Frederiksen: *De Røde Khmerer – Folkemord og forsoning i Cambodja*, Frydenlund 2002.
Undervisningsbog til gymnasiet. Indeholder historisk overblik, information om De Røde Khmerer, samt om situationen i Cambodja i dag.

Chandler, David: *Brother Number One – A Political Biography of Pol Pot*, Westview Press 1992.

Forestillede forskelle: Konstruktionen af "nye" og "gamle" folk

Målet for den kommunistiske guerillabevægelse De Røde Khmerer var at gøre Cambodja til en selvforsynende bondestat, hvor alle var lige og arbejdede for en fælles sag.

Ledelsen skelnede strengt mellem de cambodjanere, som altid havde boet på landet, og de, som havde boet i byerne. Byfolket blev set som landets nye samfundsfjender, blev fordrevet fra deres hjem og levede en elendig tilværelse på det nye samfunds bund.

Et af De Røde Khmerer mål var, at alle skulle arbejde som bønder i landbrugskollektiver. På billedet planter tre kvinder ris i nærheden af byen Kampot.

Udrensning for at skabe lighed

Meningen med De Røde Khmerers revolutionen var at befri eller rense fædrelandet for ideer og værdier, der ifølge de nye magthavere forurenede det 'ægte' Cambodja. Således ville De Røde Khmerer føre

Demokratisk Kampuchea tilbage til de gode gamle Angkor Wat-dage i 11-1200-tallet, hvor landet var et rigt selvforsynende landbrugsland, ubesmittet af udenlandsk indflydelse. I den politik, der blev præsenteret som en nødvendig rensning af landet, indgik blandt andet, at al uddannelse, pengeøkonomi, religion, medicin, privat ejendom mm. med ét slag skulle forbydes, og hospitaler, markeder og skoler skulle nedlægges. Ifølge De Røde Khmerer var disse ting unødvendige i den ideelle bondestat, og de blev desuden anset for kapitalistiske, imperialistiske tegn på skadelig individualisme.

I den forfatning, som De Røde Khmerer udarbejdede, og som var en slags grundlov for regimet, blev det slået fast, at der var absolut lighed for alle borgere i landet, og at alle var garanteret arbejde og levebrød. For De Røde Khmerer var det et mål i sig selv at udligne skel i befolkningen. Klasseforskelle blev blandt andet udjævnet ved at ensrette folks påklædning. Alle fik udleveret samme sorte pyjamas-lignende klædedragt, som også toppolitikerne bar. Men til trods for alle disse lighedstiltag indførte regimet imidlertid også et helt bestemt skel mellem folk, der skulle få afgørende betydning for chancerne for at overleve.

Systematiserede forskelle

Ifølge De Røde Khmerers ledelse måtte byboerne hjælpe til med at opdyrke landområderne, hvis Demokratisk Kampuchea skulle blive det klasseløse og selvforsynende idealsamfund, som ledelsen så for sig. Derfor blev byerne i 1975 tømt for indbyggere, som under tvang forlod deres hjem og blev anvist en arbejdslejr, hvor de skulle føre en ny tilværelse som bønder for nationen. Befolkningen i landområderne

Klassekampens propaganda

De Røde Khmerer hævdede, at byboerne igennem længere tid havde levet det nemme liv i byerne, mens bønderne havde knoklet på landet. Slogans som "træer på landet, frugt i byen" skulle overbevise bønderne om, at de var blevet udnyttet. De Røde Khmerer fik således opbygget et had og en hævnlyst hos landbefolkningen ved at lære dem om classeskellet mellem by og land, mellem kapitalister og bønder (arbejdere). Så da byboerne forlod byerne, blev de betragtet som fjender blandt landbefolkningen. Klassekampen blev et vigtigt motiv til vold og drab og dermed et vigtigt våben i folkedrabets udførelse.

blev kaldt for "gamle folk" eller "basisfolk" og var hovedsageligt fattige bønder. Deporterede fra byerne blev kaldt "nye folk" eller "deporterede". De "nye folk" udgjorde omkring 30 procent af befolkningen og havde ingen mulighed for at blive forfremmet til "basisfolk". De "gamle" blev anset for at være ubesmittede og ægte cambodjanere og fik betydeligt bedre vilkår end de "nye", der blev anset for uforbederlige sabotører af revolutionen.

På trods af den attraktive betegnelse "basisfolk" kunne disse dog ikke vide sig sikre for at falde i graderne. Partiet indførte hurtigt et system, hvor "basisfolk", som arbejdede hårdt, var politisk tro mod revolutionen og ikke var i familie med "nye folk" eller andre fjender af styret, blev kategoriseret som "folk med fulde rettigheder". Levede man ikke op til forventningerne, blev man degraderet til "deporteret". Midt imellem de to kategorier lå en gruppe, der blev kaldt "kandidater".

Hvad kunne de have gjort?

Det ligger selvfølgelig lige for at mene, at de "gamle" burde have delt deres madrationer og undladt at angive de "nye". Spørgsmålet er alligevel, om man i betragtning af den herskende orden kunne forvente solidaritet fra de "gamle folk" overfor de "nye". Er det fx forståeligt, at de oprindelige bønder sendte den videre nedad i systemet, hvis det kunne forhøje chancerne for egen overlevelse? Kunne man forvente, at de "gamle" skulle have kæmpet mod diskriminationen af de "nye", når de også selv var underlagt en så brutal undertrykkelse? Hvad mon i givet fald ville have været resultatet, hvis flere af de "gamle" havde sat sig op imod regimets ordrer for at beskytte de "nye"?

Diskriminationen af "nye folk" udmøntede sig blandt andet i, at de "nye folk" fik tildelt mindre rationer, hårdere arbejdsopgaver og blev udsat for strengere overvågning end de "gamle". "Nye folk" var desuden tvunget til at deltage i oplysende møder, der skulle sikre, at de fik den rette revolutionære uddannelse, og at enhver rest af syndigt, kapitalistisk byliv blev uddrevet. Røde Khmer-ledelsen førte med andre ord en ekstremt selvmodsigende politik ved udadtil at hylde princippet om lighed, samtidig med de indførte en meget detaljeret politik, der gjorde forskel på folk. Forskellens alvorlige betydning kunne ses ved, at dødeligheden blandt "nye folk" var langt langt højere end blandt "basisfolk".

- 10 -

Solidaritet eller overlevelse?

Regimets syn på henholdsvis "nye" og "gamle" folk var naturligt nok anledning til en række konfrontationer mellem de to grupper. For eksempel udpegede Khmer Rouge i arbejdslejre og landsbyer ofte "gamle folk" som opsynsmænd, der skulle overvåge de "nye" og sørge for, at de ikke brød styrets regler. Regimet opmuntrede på den måde til, at man angav hinanden, fordi alle i ledelsens øjne måtte være interesserede i at udrense elementer, der kunne bringe revolutionen i fare. Der er derfor en del eksempler på, at "gamle folk" anmeldte "nye folk", hvis de f.eks. beklagede sig over de kummerlige leveforhold. En sådan angivelse kunne betyde døden for den uforsigtige nye.

Selv om de oprindelige bønder måske nok havde det bedre end de deporterede byboere, var der også for de "gamle" mangel på mad, medicin og andre basale fornødenheder. De "gamle folk" levede altså også under elendige forhold og var under et betydeligt pres for at leve op til myndighedernes krav. Ofte blev hele familier af "gamle" arresteret, hvis én – ifølge magthaverne – havde været for venlig overfor de "nye".

Ren og skær frygt har været den gennemgående sindstilstand hos "gamle" såvel som "nye folk". Begge grupper var ofre for en vilkårlig og uforskyldt kategorisering fra et ekstremt autoritært regime, og det er usikkert, om de "gamle" mest har været tilskuere til regimets undertrykkelse af de "nye" eller har prøvet at lindre de nyes relativt værre omstændigheder. I beretninger fra overlevende ofre om livet under De Røde Khmerer får man en række eksempler på, at de "gamle folk" har udnyttet deres status til f.eks. at sikre sig mere mad og større frihed. Omvendt er der også eksempler på, at nogle "gamle" i hemmelighed har beskyttet "nye folk" ved for eksempel at hjælpe med det landbrugsarbejde, som de i sagens natur var bedre til. Der gives også eksempler på, at nogle "gamle" direkte har forsøgt at fortælle de nye, at de ikke nød at være placeret højere end de tidligere byboere. I en biografi forfattet af en overlevende "ny borger", siger en af de "gamle" for eksempel:

"Du kan ikke lide os gamle, kan du? Det kan man godt se. Men hør her, kammerat, vi gamle er ikke alle sammen ens. Det var anderledes i starten af revolutionen. Da accepterede vi De Røde Khmerer. De taler blødt, men de er hårde. I vores landsby synes vi, at De Røde Khmerer har narret os. Det eneste vi kæmper for er at overleve."

— 11 —

Torturens nødvendighed

Tortur var et effektivt middel for regimet til at kontrollere og terrorisere den cambodjanske befolkning. Tortur producerede tilståelser fra 'samfundsfjender', skabte frygt blandt potentielle modstandere og var med til at tvinge folk til at være loyale overfor revolutionsprojektet. I løbet af regimets tid blev angivelser og tortur i stigende grad mere vilkårligt – ingen kunne vide sig sikre.

Ofre for folkemordet i Cambodja - fotos fra Tuol-Sleng-museets udstilling.

Institutionaliseret tortur – torturfængslet S-21

Torturen foregik over hele landet, men ét af de mest berygtede steder for dette var torturfængslet S-21, hvor omkring 14.000 fanger blev afhørt og tortureret af det hemmelige politi Santebal i perioden fra 1975 til 1979. Ingen fanger blev på noget tidspunkt løsladt – kun syv menes at have overlevet. Fra det øjeblik fangerne ankom sammenlængede og med bind for øjnene til S-21, ophørte de med at blive betragtet som mennesker. En fange i Santebals varetægt var automatisk skyldig, hvilket ofte medførte forhør, hvor hverken forhørslederen eller fangen var klar over, hvad anklagen lød på. Det var

Links:

Tuol Sleng-museets website der viser de portrætter, der blev taget af ofrene ved deres ankomst til torturfængslet (<http://www.tuolsleng.com/photographsPage=1>)

forhørslederens opgave at få så mange tilståelser fra fangerne som muligt, og det var ikke et spørgsmål om, hvorvidt der skulle bruges tortur eller ej, men snarere hvor meget der skulle til, før en fange tilstod.

Tuol Sleng som det ser ud i dag, hvor det fungerer som museum

Under afhøringerne af fangerne blev der anvendt tortur i et omfang, der langt overgår andre kommunistiske stater. Torturen kunne blandt andet indebære, at fangerne blev tvunget til at spise fangevogternes afføring, udsat for elektrochok og langsom kvælning med plasticposer, kombineret med alt lige fra knoglebrækning til drukning. Eftersom forhørslederne, unge mænd mellem 15 og 22 år, selv var under skarp overvågning og konstante dødstrusler for at skaffe et dagligt antal tilståelser, var der ofte tale helt absurde erklæringer, som end ikke fangerne selv forstod.

De fleste, som tilstod, blev kørt udenfor byen til fængslets henrettelsesplads (også kaldet 'Killing Fields'), hvor de blev tvunget på knæ, fik knust baghovedet med en jernstang og derpå smidt i en massegrav. Tilstod de ikke, døde de enten under den gentagne tortur eller blev henrettet alligevel.

S-21's fangevogtere

I modsætning til inderkredsen omkring Pol Pot, som bestod af intellektuelle, hvoraf de fleste havde en fortid som skolelærere, var personalet i S-21 hovedsagelig dårligt uddannede fra landet. Lederen af fængslet, Duch, valgte bevidst at sætte børn og unge mellem 15 og 22 år uden erfaring til at gennemføre afhøringerne. Når Duch først én gang havde fået nedbrudt en ungs grænser for, hvad man kan tillade sig at gøre med et andet menneske, havde systemet det mest effektive terrorredskab, man kan forestille sig. De unge bøddler var letpåvirkelige og søgte bekræftelse og accept fra deres intellektuelle ledere, som pressede dem til at bruge mere vold i bestræbelserne på at få så mange tilståelser som muligt.

Tilståelsernes voldsspiral og virkeliggørelsen af en forestillet fjende

'Forrædere' og 'samfundsfjender' var dømt skyldige fra starten og blev gennem tortur aftvunget vilkårlige tilståelser, der ofte fokuserede på afsløringen af komplotter. Derved fandt ikke kun usandsynlige planer om kup vej til tilståelses-erklæringerne, men også en række uskyldige menneskers navne blev angivet som medsammensvorne i de påståede kup-planer. Resultatet var en hurtigt eskalerende dødelig kædereaktion af mistænkeliggørelser, arrestationer, tilståelser og yderligere mistænksomhed og arrestationer og massehenrettelser.

I et system, som byggede på paranoia og angsten for illoyalitet, blev Tuol Sleng den nødvendige institution til virkeliggørelsen af en forestillet fjende. Ved gennem tortur at fremskaffe overdrevne tilståelser, kunne De Røde Khmerer på bagvendt vis legitimere nødvendigheden af selvsamme tortur. Tilståelserne, som bekræftede Pol Pots paranoide forestillinger om, at det vrimlede med hemmelige agenter for det amerikanske efterretningsvæsen CIA og det sovjetiske KGB, spioner af forskellig slags og politiske modstandere, understregede blot nødvendigheden af disse strenge afhøringsmetoder og producerede håndfaste beviser på, at der fandtes en allestedsnærværende fjende.

De sidste krampetrækninger

Både mistænkeliggørelserne og afstraffelserne var altså temmelig tilfældige, og ingen kunne vide sig sikker - selv ikke medlemmer af De Røde Khmerer. For eksempel menes det, at omkring en tredjedel af alle fangevogtere i S-21 blev henrettet, enten fordi de udviste følelser, ikke fik de nødvendige tilståelser eller bukkede under for arbejdspresset. Senere, da høsten slog fejl, bønderne døde af sult eller fejrlærning, hospitaler og markeder var forsvundet, og Pol Pots vision for Demokratisk Kampuchea efterhånden begyndte at smuldre, foregik udrensningerne også indadtil - fra distriktsledere og helt op til Pol Pots inderste kreds. Ifølge De Røde Khmerer fandtes der ingen andre forklaringer på det mislykkede projekt end intern sabotage.

Hvordan kunne de?

Nogle forhørsledere er senere blevet interviewet om, hvordan de var i stand til at udføre så grufulde ting mod deres medmennesker. Ofte har svaret været, at så snart en person var stemplet som 'samfundsfjende' var han i bødels øjne ikke længere et menneske, og man kunne derfor gøre med fangen, som man ville 'for samfundets skyld'. Andre har svaret, at hvis ikke de nåede et bestemt antal tilståelser per dag, ville de selv blive henrettet.

Læs mere om dette i aktør-artiklen: [Børn som torturbødler](#)

De Røde Khmerer for retten – mere end 30 år efter folkedrabet

Først 30 år efter de Røde Khmerers rædselsregime gik et retsopgør mod en lille gruppe topledere i gang. På dette tidspunkt var lederen, Pol Pot, allerede død. Indtil videre er to af de anklagede blevet dømt for forbrydelser i årene 1975-1979. Når retsopgøret kom så sent, hvem gavner det så? Er Cambodja på vej mod retfærdighed?

Torturmetode anvendt under de Røde Khmerer. Billedet er malet af en tidligere fange i torturfængslet S21

Der skulle gå 30 år, før de sidste overlevende ledere af Khmer Rouge kunne stilles til regnskab og anklages for forbrydelser mod menneskeheden i det internationale tribunal under Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia (ECCC).

Den første af de fem på anklagebænken var Kaing Guek Eav, alias Duch, som var leder af

det berygtede torturfængsel Toul Sleng med kodenavnet S-21. Duch vedstod sig sine forbrydelser, men undskyldte sig med, at han havde handlet efter ordrer. I juli måned 2010 modtog den 67-årige Duch en dom på 35 års fængsel for forbrydelser mod menneskeheden. I januar 2012 blev straffen skærpet til fængsel på livstid ved appeldomstolen.

De øvrige anklagede er Noun Chea, kaldet Broder nummer to, Khmer Rouges chef-ideolog og Pol Pots højre hånd, Khieu Samphan, leng Sary samt dennes ægtefælle leng Thirith, henholdsvis udenrigs- og socialminister mellem 1975 og 1979. Retssagen mod de fire begyndte i juli 2011 og den forventes at vare flere år.

Om tribunalet

Koncept: Et semi-internationalt tribunal er en helt ny model for retsopgør. Tribunalet udgør en særlig sektion i det eksisterende cambodjanske retssystem, men der dømmes efter både cambodjansk

-15-

og international lov. Endvidere er der tilknyttet både nationale og internationale advokater og dommere på hver sag, dog med overvægt af cambodjanere.

Pris: Det oprindelige anslåede pris for retsopgøret var 300 millioner kroner (56 millioner dollars). Men nu anslås det, at tribunalets samlede omkostninger vil løbe op i omkring 900 millioner kroner (170 millioner dollars) inden den forventede nedlukning i 2012.

Strafudmåling: En skyldig person kan minimum blive idømt fem års fængsel. Maksimum-straffen er livstid, hvilket svarer til 40 år i Cambodja. Dødsstraf er hverken en del af cambodjansk eller international lovgivning.

De anklagede: Kun de "øverste ledere" og "mest ansvarlige" skal for retten. I dag drejer dette sig om fem navngivne personer. Muligvis udstedes yderligere, men sandsynligvis kun få, arrestordre. Resten af Røde Khmer regimets tusinder af gerningsmænd lever side om side med de overlevende. Der er ingen udsigter til, at de nogensinde vil blive dømt.

Striden om tribunalets oprettelse

Efter seks års hårde forhandlinger, kunne repræsentanter for FN og den cambodjanske regering i 2003 endelig sætte deres underskrifter på en fælles aftale om at retsforfølge de få hovedansvarlige Røde Khmerer ved et semi-internationalt tribunal med hovedsæde i Cambodjas hovedstad Phnom Penh.

Vejen dertil havde været lang og problemfyldt, og undervejs i forløbet havde FN endda trukket sig helt fra forhandlingerne i protest over den cambodjanske regerings krav. Stridens kerne handlede om balancen mellem et tribunal, der på den ene side skulle have national forankring i Cambodja og på den anden side overholde internationale standarder, såsom advokatbistand for alle og vidnebeskyttelse. Ingen af parterne var indstillede på at lade den anden få for stor indflydelse på selve rettergangen. FN havde ikke tillid til det cambodjanske retssystems kompetencer og frihed fra politisk indflydelse, og den cambodjanske regering ønskede ikke et tribunal styret af andre landes interesser.

Et yderligere stridspunkt var FN's ønske om et bredt retsopgør med omkring 20-30 anklagede, hvorimod den cambodjanske regering forsøgte at begrænse antallet til en lille håndfuld. I sidste ende var det den cambodjanske regering, der knebent løb med sejren: Tribunallet er

-16-

placeret i hovedstaden Phnom Penh, der er kun ganske få anklagede, og trods deltagelse af både cambodjanske og internationale jurister og dommere er der en hovedvægt af cambodjanere.

Retsopgør for hvem og for hvad?

Medlemmer af det cambodjanske civilsamfund har opstillet fem hovedmål for, hvad de gerne vil have at retsopgøret skal opnå:

- At finde en forklaring på, hvorfor De Røde Khmerers ledere planlagde og dræbte deres egen befolkning.
- At yde retfærdighed for ofre og forhindre hævn ved at holde gerningsmændene ansvarlige for deres handlinger.
- At igangsætte en forsoningsproces i det cambodjanske samfund.
- At skabe en rollemodel for reformeringen af det cambodjanske retssystem.
- At fungere som en advarsel til fremtidige ledere i hele verden om, at forbrydelser som disse ikke går ustraffet hen.

Hvad synes de selv? Cambodjanske holdninger til retsopgøret

Generelt føler mange cambodjanere sig holdt udenfor beslutningsprocessen omkring etableringen af et retsopgør mod De Røde Khmerer. Det er først i de senere år, at forskellige organisationer og forskere har sat sig for at undersøge folkets holdninger til tribunalet, et juridisk opgør eller et opgør med fortiden i det hele taget.

De første undersøgelser fra 1997 viste, at ikke alle cambodjanere støttede en juridisk tilgang til fortiden. Nogle mente, at de 300 millioner kroner, som tribunalet var anslået til at koste (men som har vist sig at blive tre gange så dyrt), ville gøre en større forskel, hvis de i stedet blev investeret i social og økonomisk udvikling. Andre foreslog afholdelse af kollektive bekendelses-ceremonier ledet af

Cambodjanerne mener...

I 2002 lavede det cambodjanske Center for Social Development en landsdækkende rundspørge om cambodjanernes holdning til et retsopgør. De 632

-17-

Buddhistiske munke, hvor både højt- og lavtstående tidligere Røde Khmer medlemmer kunne bekende og angre deres gerninger foran en større forsamling. Modsat de sydafrikanske tilgivelsesceremonier, som denne model ellers ligger i tråd med, er bekendelse og anger for cambodjanske buddhister mere centralt end tilgivelse. Tilgivelse er op til hvert enkelt offer og kan ikke påtvinges udefra.

I de senere år har der dog udviklet sig en bred opbakning til det semi-internationale tribunal. Forskere har primært tilskrevet denne udvikling to ting. For det første menes det, at Pol Pots død i 1998 og den efterfølgende minimering af De Røde Khmerers indflydelse, ledte til, at cambodjanerne i stigende grad offentligt turde tale om og fordømme De Røde Khmerers forbrydelser. For det andet skyldes støtten til den internationale involvering i et tribunal en udbredt mistillid til, at landets eget retssystem nogensinde vil være i stand til at gennemføre fair, upolitiske og ukorrumperte retssager. I forlængelse af dette håber cambodjanerne, at tribunalet kan tjene som forgangsbillede for, hvordan det cambodjanske retssystem bør fungere i fremtiden.

besvarelser viste følgende:

- 9% mente, at man skulle glemme fortiden
- 68% mente, at man skulle bringe Røde Khmer lederne for en domstol
- 51% mente, at man skulle retsforfølge ledere fra samtlige regimer både før og efter De Røde Khmerer

Besvarelserne kom fra folk, der var villige til at diskutere retsopgøret. Det er meget muligt, at der findes flere skeptikere, som blot ikke ønskede at deltage i undersøgelsen.

[Læs mere om cambodjanernes holdninger til retsopgøret og fortiden i artiklen "Hævn eller forsoning?"](#)

"Outreach": Fra tribunalets jura til landsby-samfundenes virkelighed

Store ord og forestillinger om det semi-internationale retsopgørs virke giver ikke meget mening, hvis ikke den cambodjanske lokalbefolkning kan sætte sig ind i og følge med i retssagernes gang. Meget kritik af tidligere domstolsmodeller med international involvering, som for eksempel det internationale krigsforbrydertribunal for folkedrabet i

— 19 —

Rwanda, har fokuseret på, at den overvældende mængde materiale, som ofte er formuleret på et kompliceret juridisk sprog, er svært tilgængeligt for folk med ringe adgang til internet, fjernsyn eller som ikke kan læse eller skrive. At den cambodjanske befolkning generelt nærer en dyb mistillid til deres eget retssystem, hjælper heller ikke på sagen.

Belært af denne kritik har man i tilknytning til retsopgøret i Phnom Penh oprettet såkaldte "outreach offices" rundt omkring i de forskellige cambodjanske provinser. Ved hjælp af plancher, pjecer og foredrag tager medarbejderne fra disse "outreach offices" ud til forskellige landsbyer, skoler og universiteter og forklarer tribunalets arbejde og sammensætning og de sager, der tages op. På denne måde håber man at overvinde mistilliden og mange cambodjaneres følelse af, at retsopgøret i Phnom Penh synes langt væk fra virkeligheden i landsbyen.

Hvad vil tribunalet betyde for Cambodjas fremtid?

Effekten af tribunalet er vanskelig at bedømme. Kritikere har anført, at tribunalet blot er et spil for galleriet, der skal sikre, at Cambodja accepteres internationalt, og at ministerpræsident Hun Sen kan fremstå som en leder, der tør se fortiden i øjnene. Men det er en begrænset fortid, når det kun er en ganske lille gruppe ledere, der bliver stillet for retten. Og hvem siger, at 30 år gammelt bevismateriale kan sikre domsfældelse? Hvad vil den folkelige reaktion være, hvis nogle af de anklagede frifindes? Er det en fair retssag, hvis de anklagede er dømt på forhånd? Hvilken historie om De Røde Khmerers rædselsregime fortælles, når nu Pol Pots sag aldrig kommer til at se dagens lys?

Kun fremtiden kan vise, hvad svaret på disse spørgsmål bliver, men de er ikke desto mindre relevante at holde sig for øje i vurderingen af, hvad et sådan tribunal egentlig kan bidrage med – 30 år efter forbrydelserne er blevet begået. Støtter af tribunalet både inden og udenfor landet har hævdet, at Cambodja i århundreder har manglet en konsekvent straffkultur. Der er nærmest tradition for, at brutale forbrydelser og korruption er gået ustraffet hen både før og efter De Røde Khmerers rædselsregime. Et retsopgør for landets allerværste forbrydelser, om end med kun få anklagede, vil markere en vigtig ændring i denne tradition.

-20-

Endvidere har nogle forskere påpeget, at der i cambodjansk kultur ligger et særligt kodeks for hævn og gengældelse, og at et retsopgør kan sætte en stopper for uforløste hævnfølelser blandt de ofre, der lider under, at retfærdigheden aldrig er sket fyldest for De Røde Khmerer. På den anden side kan man mene, at den lille gruppe ledende personer, der vil blive anklaget og måske dømt ved det semi-internationale tribunal, aldrig vil kunne kompensere for de tusinder af tidligere gerningsmænd, der med al sandsynlighed aldrig vil blive straffet.

Hvem afgør skyld og uskyld?

Selve udformningen af tribunalet er delt op i to niveauer. Der er et retssalskammer (Trial Chamber) og en højesteret (Supreme Court). Retssalskammeret består af fem dommere: tre cambodjanske og to internationale. I højesteret er der syv dommere: fire cambodjanere og tre internationale. Under cambodjansk lov skal der ikke være nogen form for jury eller folkelige anklager. Alle beslutninger træffes således af dommerne, som altid vil forsøge at opnå enighed i alle domsafsigelser. Hvis enighed ikke er muligt, indtræder kravet om supermajoritet. Dette betyder for retssalskammeret, at fire ud af fem dommere skal være enige i en dom, og i højesteret skal det være fem ud af syv. I praksis betyder det, at der skal være tilhængere af en dom eller frifindelse fra både cambodjanske og internationale dommere.

LÆS MERE (LITTERATURLISTE, HENVISNINGER MM.)

Litteratur

På engelsk

Fawthrop, Tom og Helen Jarvis: Getting away with Genocide? Elusive Justice and the Khmer Rouge Tribunal, Pluto Press, England 2004

Bogen beskriver Cambodjas lange vej mod et retsopgør med udgangspunkt i de politiske kontroverser mellem skiftende cambodjanske regeringer og det internationale samfund. Meget indsigtsfulde og medrivende kapitler om de mange magtkampe omkring den endelige etablering af et tribunal i Phom Penh.

Open Society Justice Initiative: The Extraordinary Chambers, New York, USA 2006

- 21 -